

ČLOVEK IN KOZMOS, ISKANJE SMISLA

Tematika predavanj je *filozofska* kozmologija, metodološko »večglasno« (analitično, sintezno, fenomenološko, hermenevitično) premišljevanje o sodobnih znanstvenih teorijah o vesolju. Kakšna je vloga človeka v brezmejnih prostranstvih prostora in časa, kakšen je njegov pomen v univerzumu ali celo »multiverzumu«? Ali nam sodobna znanost pomaga pri iskanju *smisla* bivanja ali pa se z njo pomen in smisel še bolj izmikata? Predavatelj je prepričan, da filozofija v sodelovanju z znanostjo zmore več, kot bi zmogla sama, in domneva, da podobno velja za znanost. Povedano s parafrazo znanega Kantovega stavka: *Forma brez pomena je prazna, pomen brez forme je slep.* – Zelo splošno rečeno, gre za iskanje človeškega smisla v širnem vesolju in pri tem je predavateljovo filozofsko izhodišče novoplatonsko navdahnjeni kozmološki *panteizem*.

Torek, 23. februarja, ob 19. uri

Gledam zvezde, torej vesolje omogoča moj pogled

Uvodoma pojasnimo, kaj je dandanes filozofska kozmologija, in nakažemo, po katerih miselnih poteh ta veda premišljuje o položaju človeka v kozmosu ter išče »smisel celote«. Prvo predavanje v ciklu začinjamo s sodobnimi kozmološkimi opažanji, da je vesolje »natančno naravnano« za nas, opazovalce, zavestna bitja, čeprav je ta možnost po fizikalnih zakonih zelo majhna. Obstajajo tri glavne razlage tega skupka »srečnih okoliščin«: 1. da še ne poznamo »končne teorije«, ki bi znanstveno razložila vsa navidezna naključja; 2. da je natančna naravnost zgolj »učinek opazovalnega izbora«: to možnost izraža »antropično kozmološko načelo«; 3. da obstaja vesoljni »božji načrt«, tj., teološko-metafizična razlaga v dveh glavnih variantah: teistični in panteistični (oz. transcendentni in imanentni). – Kaj te teorije predpostavljajo in kaj iz njih sledi?

Torek, 2. marca, ob 19. uri

V katerem vesolju je moj najbližji dvojniki?

Morda poleg našega Vesolja (našega Univerzuma) obstajajo še druga vesolja (univerzumi), ki so nastala iz drugih »prapokov« – analogno kakor poleg našega Sonca obstajajo mnoga druga sonca (zvezde) in poleg naše Galaksije (Mlečne ceste) mnoge druge galaksije – le da drugih vesolij domnevnega »večsolja« (multiverzuma) ne vidimo, tudi če so čisto »blizu« nas, saj morda obstajajo »vzporedno« z našim vesoljem, vendar »nekje drugje«. V nekem drugem vesolju bi lahko živel moj popolni dvojniki, morda celo neskončno mnogo mojih dvojniki! Toda kozmološki multiverzum poraja tehtne pomisleke: Mar je sploh mogoče preveriti obstoj drugih vesolij? Ali »največji« Multiverzum ne poraja logičnih paradoksov? Globoka misleca neskončnosti in celote filozof Kant in matematik Cantor sta opozarjala na meje našega spoznanja. Absolutni Univerzum (ali, če hočete, Multiverzum) je gotovo onkraj teh meja.

Torek, 9. marca, ob 19. uri

Ali se vesoljna »Knjiga narave« res piše sama?

Darwin je pokazal, da za razvoj vrst ni nujen »božji načrt«. Dandanes nekateri ateistično usmerjeni fiziki menijo, da je treba uporabiti darvinistično metodo razlage tudi v kozmologiji, pri čemer pojmujejo multiverzum kot širše »naravno okolje« našega vesolja. Temu kozmološkemu »naturalizmu« ostro nasprotujejo teisti, privrženci božjega »razumnega načrta«, vendar je v njihovih razlagah »natančne naravnosti« vesolja odgovor dan in znan že pred samim vprašanjem. Obstaja pa tudi »tretja pot« (Paul Davies), ki se navezuje na

teorije kompleksnosti, sámourejanja in emergence. Skupni imenovalec teh teorij je holistična misel, da višje ravni bivanja vse od preprostih oblik življenja do zavesti in duha učinkujejo na nižje ter jih so-oblikujejo. Sledeč tej tretji poti domnevamo, da v sami naravi delujejo *imanentni* dejavniki smotrnega razvoja – gre torej za iskanje neke *nové* teleologije narave, ki bi jo lahko s filozofskega stališča imenovali evolucijski panteizem.

Torek, 16. marca, ob 19. uri

Lepota simetrije in sublimnost zvezdnega neba

Platon je v *Timaju* opredelil lepoto narave, zlasti nebesnih sfer, s sorazmerjem, harmonijo in simetrijo; »platonška telesa«, pravilni poliedri, so poleg krogle najbolj simetrična geometrijska telesa. Sodobni znanstveniki pa pogosteje kot o lepih telesih govorijo o »lepah teorijah«. Bistvena značilnost lepe teorije je njena formalna, abstraktna simetrija: ne gre zgolj za vidno, nazorno, klasično simetrijo, temveč za invariantnost zakonitosti ali odnosov med stvarmi, npr. med osnovnimi delci, silami ipd. Ta znanstveno-estetski ideal je še vedno platonski: eno je pred množtvom, pravilno pred nepravilnim, končno pred neskončnim. Toda obstaja še druga, »nesimetrična« opredelitev lepote v naravi: sublimnost ali »vzvišenost«, ki jo je občutil Kant ob pogledu na »zvezdno nebo nad nami«. Občutje sublimnega razodeva neskončnost v končnem in posamičnem duhu. O našem »čutu« za lepoto in sublimnost neba je lepo pisal tudi filozof George Santayana ...

Torek, 23. marca, ob 19. uri

Enigma časa, zavest in duh

Čas je »podoba večnosti«, kot je učil Platon, obenem pa tudi »števílo gibanja glede na prej in pozneje«, kot je kritično dodal Aristotel. Enigmo časa je najbolje izrazil Avguštin: »Kaj je torej čas? Če me nihče ne vpraša, vem; če pa ga hočem na vprašanje razložiti, ne vem.« Zdi se, da je čas neločljivo povezan z zavestjo, ne le človeški, ampak tudi kozmološki čas: saj le komu bi mineval, če ga ne bi *nekdo* »štel«? In kaj je večnost? Ali je ista kot nesmrtnost? Ne, kajti nesmrtno je lahko le neko po svoji naravi časovno bitje, recimo angel, večnost pa ni »vsečasnost«, ampak brezčasnost. V platonski večnosti ni ne spomina ne osebe, kvečjemu »večni trenutek«, *kairós*, »čisti presežek minevajoče sedanjosti«. In če se kot minljiv človek sprašujem o *smislu* neizmernega vesolja, ki ga lahko opazujem, o njem premišljujem, se ga zavedam, kakor se zavedam sebe – si kratko in jedrnato odgovorim: smisel je *duh*. Toda kje in kako naj moja človeška duša prepozna resničnega duha? Stara modrost mi skrivnostno šepeta: *Ti si To*.

Dr. Marko Uršič, filozof in pisatelj, je profesor filozofije narave na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Njegov ustvarjalni opus sega od znanstvenih razprav prek esejev in publicistike do leposlovja. Poleg številnih krajših del, ki jih je objavil v domačih in tujih revijah, je napisal tudi naslednje knjige: filozofski esej *Enivetok* (1981), fantastični roman *Razpoke* (1985), zbirko filozofskih razprav *Matrice logosa* (1987), roman-dnevnik *Romanje za Animo* (1988) in zbirko religioloških besedil *Gnostični eseji* (1994). Zasnova in sedem let je urejal *Poligrafe*, revijo za religiologijo, mitologijo in filozofijo. Zdaj že vrsto let piše veliko tetralogijo *Štirje časi* s podnaslovom »filozofski pogovori in samogovori«, v kateri združuje filozofijo, esejistiko in leposlovje. Prva knjiga z naslovom *Pomlad* je izšla leta 2002, sledila sta dva dela *Poletja* z naslovoma *O renesančni lepoti* (2004) in *Sedmerke* (2006). Pred izidom je »tretji čas«, *Jesen*, filozofska knjiga o človekovem mestu v kozmosu z naslovom *Daljna bližina neba*. Letošnja predavanja v Cankarjevem domu obravnavajo izbrano tematiko iz te knjige.

Predavanja bodo potekala v Štihovi dvorani,
posamezno predavanje 5, 3* EUR, ves cikel 20, 12* EUR.

(* Popusti za dijake in študente)

© **cankarjev dom** 30 let

Prešernova cesta 10, 1000 Ljubljana

Informacijsko središče in prodaja vstopnic CD
(podhod Maxija):

T (01) 2417 299 F (01) 2417 322 E vstopnice@cd-cc.si

Ob delavnikih odprto od 11. do 13. in od 15. do 20. ure, ob sobotah od 11. do 13. ter uro pred prireditvami. Nakup vstopnic tudi pri **pooblaščenih prodajalcih** (Kompas, Alpetour, M holidays, adriatica.net idr.), s plačilnimi karticami **po telefonu** (01) 2417 300, ob delavnikih od 9. do 18. in ob sobotah od 11. do 13. ure, ter **na spletu** www.cd-cc.si.

Dodatne informacije: T 01 24 17 146, E janina.pintar@cd-cc.si

Prof. dr. Marko Uršič,
Filozofska fakulteta, Ljubljana

ČLOVEK IN KOZMOS, ISKANJE SMISLA

CIKEL PETIH PREDAVANJ
O FILOZOFSKI
KOZMOLOGIJI
V CANKARJEVEM DOMU

Februar in marec 2010
Torki, 23. 2. ter 2., 9., 16. in 23. 3. ob 19. uri